

Kultur- och fritidsnämnden

§ 82

Biblioteket som samhällsviktig verksamhet och trygghetspunkt (KFN24/79)

Beslut

1. Kultur- och fritidsnämnden godkänner inriktningen för planerat beredskapsarbete som presenteras i PM.
2. Kultur- och fritidsnämnden föreslår Kommunstyrelsen att ta planeringen med reservkraft och alternativa webbserverar, vidare i linje med det uppdrag som åligger Kommunstyrelsen i mål och budget 2025; att leda och samordna arbetet för att stärka beredskapsförmågan.

Sammanfattning

Med ett förändrat säkerhetsläge i Sverige finns behov av förstärkt beredskap på alla samhällsnivåer. Kultur- och fritidsförvaltningen har tillsammans med Säkerhetsenheten i uppdrag att utveckla i Bibliotekens beredskap som en del av kommunens krisberedskap. I kommunens medborgarenkät som genomförs på uppdrag av SCB och i Bibliotekets egna kundundersökningar framgår att kommunens invånare har hög tillit till Biblioteket, vilket gör det till lämplig aktör i ett förstärkt beredskapsarbete. Detta PM beskriver hur Bibliotekets beredskapsarbete kan bedrivas och pekar på vilka delar som behöver förstärkas i enlighet med kommunens mål om förstärkt beredskap.

Bibliotekets planerade beredskapsarbete står på tre ben:

- 1) Arbete inom ramen för sitt ordinarie informations- och kunskapshöjande uppdrag. Det genomförs genom exempelvis tillgång till information, nyheter, fakta och litteratur om beredskap samt bildningsinsatser som t ex. föreläsningar och diskussionsträffar. Under 2025 och framåt ska biblioteket arbeta med aktiviteter och insatser med demokrati och beredskap som tema.
- 2) Som samhällsviktig verksamhet. Sedan 2023 är Biblioteket utsedd som samhällsviktig verksamhet i kommunens risk- och sårbarhetsanalys. En sådan verksamhet behöver en plan för öppethållande vid samhällsstörningar, inklusive vissa stärkta resurser. Två förutsättningar som idag saknas är reservkraft vid elavbrott och en separat server för bibliotekets webb vid händelse av hackerattacker på kommunens server, vilka är Fastighetsenhetens respektive IT- och logistikenhetens ansvar. Frågan om lösning behöver ställas till dem. Under 2025 och framåt arbetar biblioteket att med att uppdatera sin kontinuitetsplan för att stärka de faktorer de själva kan påverka för att säkerställa öppethållande vid samhällsstörning.
- 3) Del av kommunens övergripande beredskapsarbete – trygghetspunkt.

Kultur- och fritidsnämnden

Som utsedd trygghetspunkt blir Biblioteket en plats för information från kommunledningens krisledning i händelse av samhällsstörning. Arbetet kräver att tydliga rutiner arbetas fram, i samverkan med Säkerhetsenheten. Rutinernas innehåll ska innefatta när en trygghetspunkt ska aktiveras, hur information från krisledningsstaben ska nå Biblioteket, hur informationen ska spridas till invånarna och ett tydliggörande av ansvarsfördelning kring formulering av informationen. Vidare behöver invånarna informeras om att Biblioteket är en trygghetspunkt.

Beslutsunderlag

- Biblioteket som samhällsviktig verksamhet och trygghetspunkt
- PM - Bibliotek som samhällsviktig verksamhet

Expedieras till

Kommunstyrelsen

Paragrafen är justerad.

Kultur- och fritidsnämnden

Annika Magnusson
Utvecklingsledare
annika.magnusson@ekero.se

Bibliotek som samhällsviktig verksamhet och trygghetspunkt

Dnr KFN24/79

Sammanfattning

Med ett förändrat säkerhetsläge i Sverige finns behov av förstärkt beredskap på alla samhällsnivåer. Kultur- och fritidsförvaltningen har tillsammans med Säkerhetsenheten i uppdrag att utveckla i Bibliotekens beredskap som en del av kommunens krisberedskap.

I kommunens medborgarenkät som genomförs på uppdrag av SCB och i Bibliotekets egna kundundersökningar framgår att kommunens invånare har hög tillit till Biblioteket, vilket gör det till lämplig aktör i ett förstärkt beredskapsarbete. Detta PM beskriver hur Bibliotekets beredskapsarbete kan bedrivas och pekar på vilka delar som behöver förstärkas i enlighet med kommunens mål om förstärkt beredskap.

Bibliotekets planerade beredskapsarbete står på tre ben:

1) Arbete inom ramen för Bibliotekets ordinarie informations- och kunskapshöjande uppdrag.

Arbetet genomförs genom exempelvis tillgång till information, nyheter, fakta och litteratur om beredskap samt bildningsinsatser som t ex. föreläsningar och diskussionsträffar. Under 2025 och framåt ska biblioteket arbeta med aktiviteter och insatser med beredskap och demokrati som tema.

2) Biblioteket som samhällsviktig verksamhet.

Sedan 2023 är Biblioteket utsedd som samhällsviktig verksamhet i kommunens risk- och sårbarhetsanalys. En sådan verksamhet behöver en plan för öppethållande vid samhällsstörningar, inklusive vissa stärkta resurser. Två förutsättningar som idag saknas är reservkraft vid elavbrott och en separat server för bibliotekets webb i händelse av hackerattacker på kommunens server, vilka är Fastighetsenhetens respektive IT- och logistikenhetens ansvar. Ställningstagande gällande lösning behöver göras av dem.

Under 2025 och framåt arbetar Biblioteket att med att uppdatera sin kontinuitetsplan för att stärka de faktorer de själva kan påverka för att säkerställa öppethållande vid samhällsstörning.

3) Biblioteket som del av kommunens övergripande beredskapsarbete – trygghetspunkt.

Som utsedd trygghetspunkt blir Biblioteket en plats för information från kommunledningens krisledning i händelse av samhällsstörning. Arbetet kräver att tydliga rutiner arbetas fram, i samverkan med Säkerhetsenheten. Rutinernas innehåll ska innefatta när en trygghetspunkt ska aktiveras, hur information från krisledningsstaben ska nå Biblioteket, hur informationen ska spridas till invånarna och ett tydliggörande av ansvarsfördelning kring formulering av informationen. Vidare behöver invånarna informeras om att Biblioteket är en trygghetspunkt.

1. Bakgrund och syfte med utredningen

Med anledning av det förändrade säkerhetsläget i Sverige pågår ett arbete med ökad beredskap på olika samhällsnivåer. Säkerhetsläget påverkas av flera faktorer, till exempel hot från främmande makt genom cyberhot och informationspåverkan, hot från terrorism och extremism, både inhemsk och internationell. Utöver det behöver beredskap finnas för andra extraordinära händelser som pandemier och klimatrelaterade kriser. Bland företrädare för biblioteksväsendet i Sverige förs en diskussion om hur bibliotekets roll i kristider kan utvecklas.

Mot bakgrund av det har Kultur- och fritidsförvaltningen utvecklingsuppdraget att utreda Bibliotekets roll som samhällsviktig verksamhet samt att i samverkan med Säkerhetsenheten utveckla Biblioteket till en trygghetspunkt. Detta PM syftar till att beskriva hur beredskapsarbete kan bedrivas genom Biblioteket samt hur det kan ingå som del i kommunens övergripande beredskapsarbete genom att bli en så kallad trygghetspunkt.

2. Ärendets avgränsning

PM svarar på frågan om hur Bibliotekets roll i beredskapsarbetet kan utvecklas:

- 1) inom sitt ordinarie uppdrag
- 2) som samhällsviktig verksamhet
- 3) som del av kommunens övergripande beredskapsarbete - trygghetspunkt.

PM pekar på vilka delar som behöver förstärkas i enlighet med kommunens mål om förstärkt beredskap.

3. Bibliotekets traditionella roll och dess betydelse idag

Biblioteket har spelat en central roll i Sveriges demokratiska utveckling. Genom att erbjuda tillgång till information, kunskap och bildning för alla, främja offentlig debatt och åsiktsfrihet samt stödja demokratiska ideal har biblioteken haft en viktig roll i stärkandet av det demokratiska samhället.

I kommunens medborgarenkät som genomförs på uppdrag av SCB och i Bibliotekets egna kundundersökningar framgår att kommunens invånare har hög tillit till Biblioteket. Statistiken visar att antalet biblioteksbesök ökar trots att boklånen minskar. Tillsammans talar detta för att Biblioteket spelar en viktig roll som social och kulturell mötesplats där olika tjänster och aktiviteter erbjuds utöver traditionell bokutlåning.

I takt med att fler samhällstjänster utförs digitalt fyller Biblioteket en viktig funktion för invånare som inte själva kan navigera sådana tjänster. Genom att tillhandahålla datorer och digital vägledning fyller Biblioteket en nödvändig samhällsfunktion för människors inkludering.

4. Samhällsviktig verksamhet

Samhällsviktig verksamhet är en benämning på särskilt viktiga verksamheter för upprätthållandet eller säkrandet av samhällsfunktioner som är nödvändiga under kriser eller extraordinära händelser. Vid sådana tider behöver kommunen prioritera drift av de samhällsviktiga verksamheterna.

Kommuner är skyldiga enligt lag att analysera hur extraordinära händelser kan påverka den egna verksamheten¹. Resultatet av arbetet skall värderas och sammanställas i en risk- och sårbarhetsanalys. I kommunens senast framtagna risk- och sårbarhetsanalys från 2023 definieras Biblioteket för första gången som samhällsviktig verksamhet tillsammans med skolor, daghem, äldreomsorg, med flera. En samhällsviktig verksamhet kräver en tydlig plan för öppethållande i händelse av samhällsstörning och i vissa fall stärkta resurser.

5. Vad är Bibliotekets roll i samhällskris?

Bibliotekets roll vid samhällskris kan beskrivas inom ramen för sitt ordinarie uppdrag, som samhällsviktig verksamhet och som del av kommunens övergripande beredskaps- och krisarbete.

- *Inom sitt ordinarie uppdrag*

Bibliotekets roll är enligt Bibliotekslagen att vara kunskapsförmedlande och folkbildande, vilket verkställs genom att ge tillgång till information, nyheter, fakta och litteratur samt genom bildningsinsatser som till exempel föreläsningar och diskussionsträffar. I relation till detta uppdrag kan Biblioteket tillhandahålla information från relevanta myndigheter och organisationer med uppdrag att stärka samhällsberedskapen. Biblioteket kan erbjuda ett program med aktiviteter på temat "samhällsskydd och beredskap" med syftet att informera privatpersoner hur de kan förbereda sig för olika kriser. Temat kan särskilt uppmärksammas under den årliga "Beredskapsveckan" som genomförs under ledning av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB.

¹ Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Bibliotekens expertis inom medie- och informationskunskap kan vara till stor hjälp för att identifiera trovärdig information och känna igen desinformation, vilket kan ha stor betydelse vid påverkanskampanjer med syften att försvaga de samhällsviktiga värden som biblioteket avser att skydda.

Bibliotekets roll är även att arbeta för digital inkludering. Att tillhandahålla internet, datorer och utskrifter är en samhällsservice som i samhällskriser kan vara mycket viktigt för människor, i händelse av avbrott i digital infrastruktur och elförsörjning.

- *Som samhällsviktig verksamhet*

För att säkra en samhällsviktig verksamhet krävs en analys av vilka de nödvändiga förutsättningarna för öppethållande är, en så kallad risk- och sårbarhetsanalys (RSA). För Bibliotekets öppethållande krävs vissa förutsättningar, som ligger utanför Bibliotekets och Kultur- och fritidsförvaltningens ansvar, men som ändå är avgörande för öppethållande. Exempel på sådana förutsättningar är fungerande lokal, el, internet och verksamhetssystem.

För att säkra elförsörjning vid elavbrott krävs reservkraft, vilket ligger under Fastighetsenhetens ansvar. För att minska riskerna för en hackerattack som slår ut Bibliotekets webb kan den läggas på annan server än kommunens, vilket är en fråga för IT- och logistikenheten. För att stärka upp dessa sårbarheter behöver frågorna lösas av Fastighetsenheten och IT- och logistikenheten, som en del av arbetet med kommunens beredskapsarbete. Vidare kan Biblioteket låna ut solcellsladdare och enklare överlevnadskit till invånare.

Biblioteket ansvarar för att stärka de sårbarheter som framkommit i RSA, som ligger inom dess påverkansområden, till exempel att personal med rätt kompetens finns tillgänglig vid samhällskriser. Åtgärder som biblioteket vidtar för att minska sårbarheterna beskrivs i Bibliotekets kontinuitetsplan.

- *Som del av kommunens övergripande beredskapsarbete - trygghetspunkt*

Vid samhällsstörning, när vanliga informationskanaler inte räcker till eller är otillgängliga, kan Biblioteket fungera som en så kallad trygghetspunkt för viktig information från kommunledningen. Kommunens Krisledningsstab och Kommunikationsenhet ansvarar då för att formulera korrekt information och Biblioteket blir en plats för att sprida den. Bibliotekspersonalen kan även hjälpa besökare att förstå information om krisen, säkerhetsläget och skyddsåtgärder.

Vidare kan Biblioteket erbjuda laddningsstationer för mobiltelefoner, datorer och annan viktig utrustning, vilket kan vara avgörande för att hålla kontakten med anhöriga och få tillgång till information. Beroende av krisens karaktär kan civilsamhällsorganisationer använda Biblioteket som samlingsplats för information och hjälp.

För utveckling av Bibliotekets roll som trygghetspunkt behöver rutiner utvecklas för när trygghetspunkt ska aktiveras, hur information från krisledningsstaben ska nå Biblioteket

samt tydliggörande av ansvarsfördelning kring formulering av informationen. Vidare behöver invånarna informeras om biblioteket som trygghetspunkt.

Biblioteket kan inte erbjuda övernattningsmöjligheter, vatten eller fungera som värmestuga. Den typen av trygghetspunkter förläggs i andra typer av lokaler, till exempel idrottshallar, och planeringen ligger under Säkerhetsenhetens ansvar.

Sammanfattningsvis blir Bibliotekets roll vid pågående samhällsstörningar att fungera som en trygg och pålitlig plats för att nå ut med information från kommunledning till invånarna.

6. Fortsatt arbete

Under 2025 fortsätter Biblioteket att utveckla sitt beredskapsarbete inom ramen för sitt ordinarie bildningsuppdrag samt de delar av verksamhetens kontinuitetsplan Biblioteket styr över. Frågorna om reservkraft och alternativ server till Bibliotekets webb adresseras till Kommunstyrelsen. Vidare ska arbetet med utveckling av Biblioteket som trygghetspunkt genomföras i samverkan med Säkerhetsenheten.